



Eiropas  
Komisija

# DIREKTĪVA PAR ATBILDĪBU VIDES JOMĀ

## Kas ir Direktīva par atbildību vides jomā (DAVJ)?

Dabiskā vide ir cilvēka veselības, laimes un ekonomiskās aktivitātes uzturētāja. Lai šodienas un nākamās paaudzes varētu izmantot un baudīt vidi un varētu apturēt bioloģiskās daudzveidības samazināšanos, kā arī lai novērstu ūdens kvalitātes pasliktināšanos vai daudzuma samazināšanos un aizsargātu augsni, Eiropas Savienības dalībvalstis ir apņēmušās novērst kaitējumu un atlīdzināt to, ja tāds ir radīts.

2004. gadā tika pieņemta Direktīva par atbildību vides jomā (DAVJ), lai izveidotu kopīgu regulējumu vides kaitējuma novēršanai un atlīdzināšanai (paredzot, piemēram, vienotu vides kaitējuma definīciju, konsekvētāku pieeju tā atlīdzināšanas veidiem u.c.). DAVJ pamatā ir princips “piesārņotājs maksā”, saskaņā ar kuru piesārņotājs, kas ir izraisījis kaitējumu, ir atbildīgs par vajadzīgo aizsargpasākumu vai kaitējuma atlīdzināšanas pasākumu veikšanu un to izmaksu segšanu. Vispārīgais princips ir kaitējuma atlīdzināšana, kas atjauno tādu vides stāvokli, kāds būtu bijis tad, ja kaitējums nebūtu nodarīts. DAVJ nodrošina regulējumu šādi kaitējuma novērtēšanai un atlīdzināšanai.

Tādējādi, ņemot vērā atlīdzināšanas izmaksas, DAVJ mērķis ir veidot izpratni un radīt stimulu turpmākiem ieguldījumiem novēršanas pasākumos un labākai ekoloģiskajai praksei. Visi uzņēmēji, kas veic darbību, kura rada DAVJ ietvertos kaitējuma draudus videi, tiek aicināti novērtēt šādus riskus un veikt nepieciešamos pasākumus to samazināšanai.

# Kā DAVJ darbojas?

DAVJ piemērošana ir saistīta ar profesionālajām darbībām, kas rada kaitējumu vai tiešus kaitējuma draudus<sup>(1)</sup> DAVJ aptvertajiem dabas resursiem.

Ja jūs esat uzņēmējs, kas veic profesionālo darbību (peļņas vai bezpeļņas), un jūs veiktā darbība ir tāda,

- kuras veikšanai nepieciešama Piesārņojuma integrētas novēršanas un kontroles (PINK) atļauja;
- kuras veikšanai nepieciešama atkritumu apsaimniekošanas licence/atļauja;
- kuras rezultātā tiek novadīti notekūdeņi;
- kurā tiek izmantotas vai pārvadātas bīstamās vielas, piemēram, ķīmikālijas;
- kura ir saistīta ar ūdens norobežošanu;
- kurā izmanto, pārstrādā, novada vidē u. tml. bīstamas vielas vai preparātus, augu aizsardzības līdzekļus vai biocīdus;
- kurā notiek ģenētiski modificēto mikroorganismu apzināta izlaišana vidē;
- kas ir saistīta ar atkritumu pārvadājumiem;
- kas ir saistīta ar kalnrūpniecības atkritumu apsaimniekošanu;
- kas ietver oglekļa uztveršanu un uzglabāšanu,

tad jūs esat pilnībā atbildīgs(-a) par kaitējumu vai tiešiem tāda kaitējuma draudiem, ko jūs darbība rada ūdenim, zemei, aizsargājamajām dzīvnieku un augu sugām un to dabiskajām dzīvotnēm. Tas nozīmē, ka nebūtu pat nepieciešams pierādīt jūsu vainu vai nolaidību, lai jums būtu jāuzņemas atbildība par novēršanas un atļūdzināšanas pasākumu veikšanu un to izmaksu segšanu.

<sup>(1)</sup> "Tieši kaitējuma draudi" ir pietiekama varbūtība, ka tuvākajā nākotnē tiks nodarīts kaitējums videi. Formulējumi "pietiekama varbūtība" un "tuvākā nākotne" interpretējami atkarībā no konkrētā gadījuma.

Ja uz jūsu profesionālo darbību neattiecas neviens no iepriekš sarakstā minētajiem punktiem, jums joprojām ir piemērojama atbildība par kļūdas rezultātā nodarītu kaitējumu, taču tikai par kaitējumu attiecībā uz aizsargājamām sugām un biotopiem. Tas nozīmē, ka šādā gadījumā nepieciešams pierādīt jūsu kļūdu vai nolaidību, lai jums varētu piemērot atbildību par kaitējumu.

DAVJ izšķir turpmāk minētos dabas resursu veidus, kas varētu tikt pakļauti kaitējumam vai tiešiem kaitējuma draudiem.

## Aizsargājamās sugas vai dabiskie biotopi

Kaitējums vai tieši kaitējuma draudi, kas būtiski nelabvēlīgi ietekmē aizsargājamo sugu vai biotopu labvēlīgu saglabāšanās stāvokli.

Aizsargājamās sugas vai biotopi, kā definēts direktīvās par biotopu un savvaļas putnu aizsardzību, un (dažās dalībvalstīs) arī valstī aizsargājamās sugas un biotopi

## Ūdens

Kaitējums vai tieši kaitējuma draudi, kas būtiski nelabvēlīgi ietekmē konkrēto ūdens objektu ekoloģisko, ķīmisko un/vai kvantitatīvo stāvokli un/vai ekoloģisko potenciālu.

Ūdens objekti, kā definēts Ūdens pamatdirektīvā, t. i., virszemes ūdeņi (iekšzemes, pārejas, piekrastes, teritoriālie) ūdeņi un pazemes ūdeņi

## Zeme

Piesārņojums vai tieši piesārņojuma draudi, kas būtiski apdraud cilvēka veselību un ko izraisa bīstamo vielu, preparātu un/vai (mikro-)organismu tieša vai netieša ievadīšana zemē, virs zemes vai zem tās.

# Kādos gadījumos DAVJ ir piemērojama?

DAVJ piemēro tādas avārijas gadījumā, kas rada būtisku kaitējumu ūdenim, zemei un iepriekš minētajām sugām un biotopiem.

Pilnvaras noteikt šāda kaitējuma būtiskumu ir piešķirtas katras dalībvalsts kompetentajām iestādēm. Tomēr DAVJ šajā saistībā piedāvā dažus pamatnorādījumus. Piemēram, kaitējums videi tiek uzskatīts par būtisku gadījumos, kad tas ietekmē cilvēka veselību. No otras puses, ja videi radītais kaitējums ir mazāks par tipiskām dabiskajām pārmaiņām (piemēram, attiecībā uz sugas populācijas lielumu) vai ja dabas resurss spēj pilnībā atjaunoties īsā laikposmā, kaitējums netiek uzskatīts par būtisku.

Ikviena fiziska vai juridiska persona, kuru ietekmē kaitējums videi vai kuru varētu ietekmēt kaitējums videi, vai kura ir citādi ieinteresēta šajā jautājumā, ir tiesīga informēt kompetento iestādi par jebkādu kaitējumu videi (vai tiešiem kaitējuma draudiem), iesniedzot būtisku informāciju, kas pamato šo apsvērumu, un ir tiesīga apstrīdēt tiesā vai citā neatkarīgā un neitrālā publiskajā iestādē kompetentās iestādes lēmumu, lai nodrošinātu, ka tā rīkojas atbilstīgi sabiedrības interesēm attiecībā uz kaitējuma atļūdzināšanu. Šādas personas varētu būt: nevalstiskās organizācijas, kas darbojas vides aizsardzības jomā, iedzīvotāji, putnu vērotāji, tūristi, makšķernieki, personas, kuru veselību apdraud piesārņojums, vai personas, kuras atbild par bērniem vai cilvēkiem gados, kuru veselība ir apdraudēta.



## Kaitējums, kura rezultātā var tikt apdraudēti:

### biotopi un sugas

- Aizsargājamo biotopu un sugu tieša pārvietošana vai iznīcināšana
- Fizisks kaitējums, ķīmisks piesārņojums vai būtisks traucējums (tostarp troksnis un vibrācija)
- Mikrobiālais piesārņojums attiecībā uz aizsargajamajiem biotopiem un sugām, piemēram, sliktas lauksaimnieciskās prakses gadījumā
- Aizsargājamo sugu īpatņu apzināta nogalināšana (piemēram, nelikumīgas putnu medības)

### ūdens

- Ūdens norobežošana, kas izraisa ūdenstilpes kvantitatīvā stāvokļa izmaiņas
- Rūpnieciskajās teritorijās uzglabātu vai kravas automašīnu vai dzelzceļa cisternās pārvadātu ķīmisko vielu izplūdes (piemēram, avārijas rezultātā)
- Virszemes ūdeņu aizsprostošana, kas rada būtiskas izmaiņas ūdeņu ekoloģiskajā potenciālā
- Ķīmisko vielu, naftas vai notekūdeņu izplūdes no pazemes un virszemes krātuvēm, pārstrādes un transporta iekārtām, nodarot kaitējumu gruntsūdeņiem un virszemes ūdeņiem (to ķīmiskajam sastāvam)

### zeme

- Apstākļi, kad nedarbojas atkritumu sadedzināšanas iekārtas sistēma gaisa attīrīšanai no dūmiem, kā rezultātā notiek blakus esošo dzīvojamo teritoriju piesārņojums no smago metālu koncentrācijas augsnē
- Avārijas izraisītas ķīmisko vielu izplūdes augsnē un gruntsūdeņos no to glabāšanas, apstrādes un ražošanas vietām
- Tīša, neatļauta atkritumu iznīcināšana uz grunts vai grunti, kā rezultātā rodas gāzes (bīstamās ķīmiskās vielas), kuras nokļūst blakus esošajos dzīvojamajos īpašumos
- Iekārtas ekspluatācijas pārtraukšana, kā rezultātā notiek bīstamo vielu avārijas noplūde augsnē un gruntsūdeņi

## Kādos gadījumos DAVJ nav piemērojama?

Neatkarīgi no jūsu profesionālās darbības jūs kā uzņēmējs neesat atbildīgs(-a) par kaitējumu, ko ir izraisījis:

- bruņots konflikts, karadarbība, pilsoņu karš vai sacelšanās;
- neparasta (ārkārtēja, neatvairāma un nenovēršama) dabas parādība;
- darbības, kas veiktas galvenokārt saistībā ar valsts aizsardzības vai starptautiskās drošības garantēšanu vai aizsardzību pret dabas katastrofām;
- nenosakāma darbība, piemēram, izkliegtā piesārņojuma gadījumā, ja nav iespējams noteikt cēloņsakarību starp darbību un kaitējumu.

Turklāt DAVJ nav piemērojama attiecībā uz:

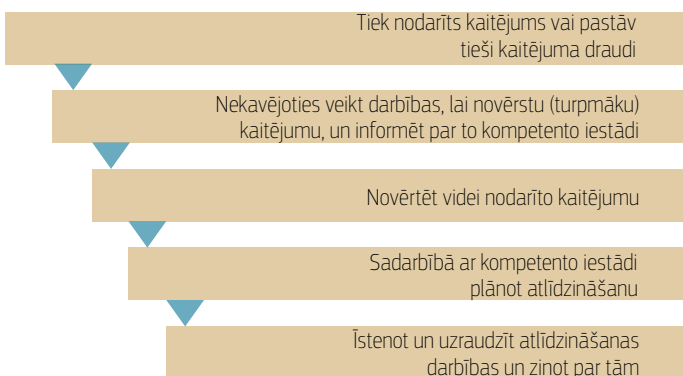
- emisijām, starpgadījumiem un avārijām (un to pamatā esošajām darbībām), kas ir notikušas līdz 2007. gada 30. aprīlim;
- kaitējumu, ja pagājuši vairāk nekā 30 gadi kopš emisijas, starpgadījuma vai avārijas, kas izraisījis kaitējumu;
- naftas piesārņojumu jūrā, bīstamu preču pārvadāšanu, ar kodolenerģiju saistītām darbībām u.c. atbilstīgi starptautisko konvenciju regulējumam un
- gadījumiem, kad uzņēmējs var pierādīt, ka kaitējumu ir radījis trešā persona un ka tas ir radies, neraugoties uz veiktiem atbilstošiem drošības pasākumiem vai saskaņā ar valsts iestādes rīkojumu/norādījumiem (aizstāvība attiecībā uz izmaksām).

Atkarībā no valsts tiesību aktiem jums kā uzņēmējam turklāt ir tiesības uz aizstāvību, ja:

- jūs esat pilnībā ievērojis(-usi) atļaujā paredzētos noteikumus un visus tās nosacījumus attiecībā uz emisiju vai starpgadījumu, kas izraisījis kaitējumu, vai
- emisija vai starpgadījums nav uzskatāms par tādu, kas varētu izraisīt kaitējumu, ņemot vērā zinātnes un tehnikas atziņas, kas pastāvēja laikā, kad notika emisija vidē vai tika veikta attiecīgā darbība.

## Kā rīkoties gadījumā, ja tiek nodarīts kaitējums vai pastāv tieši kaitējuma draudi?

Attēlā redzamas darbības, kas jāveic dažādiem tirgus dalībniekiem gadījumā, ja tiek nodarīts kaitējums vai pastāv tieši kaitējuma draudi un ja ir konstatēta DAVJ piemērojamība, kā arī šo darbību iespējamās sekas.



Ja tiek nodarīts kaitējums videi vai pastāv tieši kaitējuma draudi, uzņēmēju pienākums ir:

- nekavējoties veikt darbības, lai novērstu kaitējuma nodarīšanu vai situācijas pasliktināšanos;
- pēc iespējas drīzāk informēt kompetento iestādi par avāriju un veiktajām preventīvajām darbībām;
- atļūdzināt kaitējumu atbilstīgi saviem atļūdzināšanas plāniem un kompetentās iestādes norādītajām veicamajām darbībām.

Kompetentajām iestādēm, kas īsteno DAVJ attiecīgajā dalībvalstī, pēc minētās informācijas saņemšanas ir pienākums:

- noteikt, vai attiecīgais kaitējums attiecas uz DAVJ darbības jomu;
- noteikt atbildīgo(-s) uzņēmēju(-s);
- pieprasīt, lai atbildīgais(-ie) uzņēmējs(-i) veic nepieciešamās tūlītējas un ilgtermiņa atļūdzināšanas darbības.

Turklāt kompetentās iestādes ir tiesīgas arī pašas veikt atļūdzināšanas darbības. Šādā gadījumā tām jāpieprasa, lai uzņēmējs, kas nodarījis kaitējumu, sedz atļūdzināšanas, novērtēšanas, administratīvās un citas attiecīgās izmaksas.

# Kādā veidā atlīdzināt kaitējumu?

Atlīdzināšanu attiecībā uz kaitējumu videi vai tiešiem kaitējuma draudiem ūdenim vai aizsargājamām sugām un dabiskajiem biotopiem var veikt šādos trīs veidos: kā primāro atlīdzināšanu teritorijā, kā papildu atlīdzināšanu vai kā kompensējošo atlīdzināšanu.

## Primārā atlīdzināšana:

- nekavējoties veiktas darbības, kas paredzētas avārijas izbeigšanai, mazināšanai, apturēšanai, turpmāka kaitējuma novēršanai un sakopšanai; šīs darbības tiek dēvētas arī par avārijas (vai tūlītējiem) atlīdzināšanas pasākumiem (un tās pārsvarā tiek veiktas pirms faktiskās primārās atlīdzināšanas) un
- vidēja termiņa un ilgtermiņa atlīdzināšanas darbības izpostītajā teritorijā, kas paredzētas, lai atjaunotu izpostītās vides pamatstāvokli, kāds tas būtu bijis, ja nebūtu nodarīts kaitējums vai nebūtu radušies kaitējuma draudi.

**Papildu atlīdzināšana:** ja primārā atlīdzināšana nav pietiekama, lai atjaunotu to vides stāvokli, kāds tas būtu bijis, ja kaitējumus nebūtu nodarīts (tā dēvētais "pamatstāvoklis"), var veikt papildu uzlabojumus izpostītajā teritorijā; ja tas nav iespējams vai ir pārāk dārgi, šādu atlīdzināšanu var veikt citā vietā; piemēram, ja, veicot primāro atlīdzināšanu izpostītā zvejniecībā, izpostītajā teritorijā iespējams atjaunot tikai 50 % no zvejniecības apmēra, var veikt papildu atlīdzināšanas darbību citā zvejniecībā, lai nodrošinātu situācijas uzlabošanu atlikušo 50 % apmērā tā, lai zvejas resursi abās teritorijās kopā būtu atjaunoti par 100 %.

**Kompensējošā atlīdzināšana:** ja primārajai atlīdzināšanai (un vajadzības gadījumā papildu atlīdzināšanai) nepieciešams laiks, lai atlīdzinātu kaitējumu dabai, jāveic kompensējošas darbības, lai atlīdzinātu laika gaitā radušos zaudējumus (starpposma zaudējumus).

Attiecībā uz kaitējumu zemei primārā atlīdzināšana atbilstīgi DAVJ ir minimālā prasība (nav nepieciešams veikt papildu vai kompensējošas darbības), ja novērsts, kontrolētais, apturētais vai samazinātais piesārņojums vairs nerada būtiskus draudus saistībā ar nelabvēlīgu ietekmi uz cilvēka veselību.

## Papildu informācija

Direktīva par atbildību vides jomā — oficiālā publikācija:  
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:08:32004L0035:LV:PDF>

Eiropas Komisijas tīmekļa vietnē ietvertā papildu informācija par DAVJ:  
<http://ec.europa.eu/environment/legal/liability/index.htm>



Publikāciju birojs

## Atlīdzināšanas darbību piemēri

### Primārā atlīdzināšana

- Sakopšana (avārijas vai nekavējoties veikta atlīdzināšana)
- Barjeru izveidošana, lai pārtrauktu piesārņojuma turpmāku izplatīšanos (avārijas vai nekavējoties veikta atlīdzināšana)
- No jauna veikta izpostītās teritorijas nivelēšana, tās kontūras un augu valsts atjaunošana, izmantojot vietējās sugas, lai paātrinātu tās dabisko atjaunošanos pēc traucējuma saistībā ar primārās atlīdzināšanas darbībām
- Tādu sugu introducēšana, kas ir barošanās tīkla elementi, zivju un savvaļas dzīvnieku atbalstam, piemēram, bezmugurkaulnieku kopienas, kas ir būtiskas kukaiņēdājām zivīm un savvaļas dzīvniekiem, un mazo zīdītāju kopienas, kas ir būtiskas plēsīgajiem un gaļēdājiem zīdītājiem
- Piekļuves atjaunošana izpostītajā teritorijā iepriekš īstenotiem atpūtas pakalpojumiem un tirdzniecības darbībām
- Par daļu no primārās atlīdzināšanas varētu būt uzskatāma arī izpostīto resursu dabiska atjaunošanās

### Papildu un kompensējošā atlīdzināšana

- Funkcionējošu dzīvotņu atjaunošana to vēsturiskās izplatības vietās, piemēram, mitraiņu atjaunošana drenētajās lauksaimniecības zemēs
- Sugu reproducēšanās spējas palielināšana, piemēram, aizsargājot putnu ligzdošanas vietas no plēsīgiem zvēriem vai cilvēka radītiem traucējumiem
- Papildu dzīvotņu izveidošana zivīm, likvidējot barjeras to migrēšanai
- Dzīvotņu dabiskā stāvokļa uzlabošana, pārvietojot invazīvās sugas
- Gruntsūdeņu aizsardzība pret turpmāku piesārņojumu
- Aizsardzība pret dzīvotņu zaudēšanu, kas varētu rasties teritorijas apgūšanas rezultātā
- Teritorijā pieejamo atpūtas vietu skaita palielināšana vai kvalitātes uzlabošana
- Uzkopšanas darbi pamestā teritorijā, ko piesārņojis uzņēmējs, kas ir pārtraucis savu uzņēmējdarbību

doi: 10.2779/2427

ISBN 978-92-79-29614-7



9 789279 296147